

*Шакун В.І.*, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, віцепрезидент Академії вищої освіти України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України

## УКРАЇНСЬКЕ УЗЫЧЧЯ ДОХІЙСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

Протягом п'яти років політики, вчені та фахівці в галузі запобігання злочинності беруть участь у роботі Конгресу Організації Об'єднаних Націй (ООН) із запобігання злочинності й кримінального правосуддя з метою сприяння виробленню стандартів у галузі кримінального правосуддя й запобігання злочинності.

Темою 13-го Конгресу ООН із запобігання злочинності й кримінального правосуддя (Доха, 12-19 квітня 2015 року) стала інтеграція питань кримінального правосуддя й запобігання злочинності в порядок денний засідання ООН із метою розгляду соціальних і економічних викликів та сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжрегіональному рівнях, а також активізації участі громадськості в зазначеному процесі.

Зокрема, учасники Конгресу розглядали такі питання:

здобутки і виклики в реалізації комплексної політики та стратегій у сфері кримінального правосуддя й запобігання злочинності з метою сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжнародному рівнях, а також підтримання сталого розвитку;

міжнародна співпраця, зокрема на регіональному рівні, у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю;

всеосяжні та збалансовані підходи з метою запобігання появи нових форм транснаціональної злочинності й належного реагування на них;

особливості національного підходу до участі громадськості в зміцненні систем кримінального правосуддя й запобігання злочинності.

Важливо, що в роботі Конгресу вперше взяли участь Генеральний секретар ООН, Голова Генеральної Асамблеї, а також Голова економічної і соціальної Ради. До того ж, уперше за 60 років історії проведення конгресів із запобігання злочинності відбувся активний молодіжний форум, і в перший же день було схвалено Декларацію. У Дохійській Декларації висловлено прихильність і політичну волю держав-членів до здійснення комплексних стратегічних заходів щодо запобігання злочинності й кримінального правосуддя. Зазначена політика, безумовно, сприятиме забезпеченню верховенства права як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Конгрес створив надійну базу, яка надасть змогу світовому співтовариству усвідомити важливість взаємозв'язку між верховенством права і сталим розвитком. Зауважимо, що наведені рекомендації уряди мають урахувати протягом наступних 15 років.

Особливу увагу учасники Конгресу зосередили на розгляді питань щодо забезпечення верховенства права, способів незаконної міграції, протидії злочинності у сфері живої природи, запобігання насильству над жінками й дітьми.

У роботі Конгресу брали участь і представники України. Проте, на жаль, донині не вжито заходів щодо реалізації Дохійської декларації. Складається враження, що Україна не лише ігнорує і не враховує рішення авторитетних міжнародних організацій, а й поступово мігрує на узбіччя світових кримінологічних процесів. Водночас нещодавно відбулася низка авторитетних міжнародних заходів щодо реалізації положень ухваленої Конгресом Декларації. Зауважимо, що серед найновіших подій - засідання Комісії боротьби з наркотиками, яке відбулось у Відні з 14 до 22 березня 2016 року. Учасниками 59-ї сесії зазначеної Комісії були понад півтори тисячі представників урядових, парламентських і неурядових організацій. Ухвалено надзвичайно важливі й актуальні для України рекомендації щодо стратегії боротьби з незаконним обігом наркотиків. В Україні ж практично відсутня будь-яка урядова реакція на ухвалені рішення. І це за умови, що існує відповідний

урядовий орган, покликаний організовувати роботу щодо боротьби з наркотиками.

Повертаючись до ухваленої Конгресом Дохійської декларації, з прикрістю змушені констатувати, що донині не було вжито заходів щодо реалізації положень цього важливого документа у сфері запобігання злочинності й кримінального правосуддя. До речі, за часів незалежності жодну з програм щодо протидії злочинності так і не було виконано в повному обсязі. З упевненістю можна стверджувати, що в Україні відсутня будь-яка офіційно оформлена стратегія запобігання злочинності й удосконалення кримінального правосуддя.

На нашу думку, причин того декілька. Чільне місце, безумовно, посідає економіка. Стали очевидними такі негативні фактори, як відсутність стратегічного бачення перетворень у країні, недостатність і неефективність реформ, наростаюча корупція, неефективність і некомпетентність державного управління, вкрай невдала фінансова політика. П'ятнадцять українських урядів незмінно обіцяли створювати сотні тисяч, а то й мільйони робочих місць. Насправді ж держава виявилася неспроможною забезпечити роботою своє населення, передусім чоловіче.

Згідно зі статистичними даними, кількість зареєстрованих безробітних (станом на 1 лютого 2016 року) становить 508,6 тис. осіб, із яких допомогу отримують лише 416,7 тис., а її середній показник - 1509 грн. Причому заборгованість із виплати заробітної плати лише впродовж січня збільшилася на 1,3 %, або на 211,7 млн грн, і на 1 лютого 2016 року становила 2 092,5 млрд грн. Понад третина домогосподарств в Україні отримують субсидії на оплату житлово-комунальних послуг. Офіційно повну зайнятість має ледь більше 8 млн осіб, приблизно така сама кількість працює неповний робочий день або неофіційно. Так, це лише приблизні дані, але вони повною мірою відображають тривожні процеси, які назрівають у суспільстві. Унаслідок необдуманих політичних рішень закриваються підприємства, страждає малий і середній бізнес на тлі розширення тіньового сектору економіки, який уже досяг майже 60 % від ВВП. Відтак, не дивно, що збільшується

кількість безробітних, які, не цураючись заробітку в будь-який спосіб, поповнюють лави правопорушників. Деклароване підвищення цін на енергоносії, житлово-комунальні послуги ще більше ускладнює й без того непрості соціальні й кримінальні процеси в державі. Так і не реалізовано масштабні проекти у сфері сільськогосподарського виробництва, будівництва доріг, які би поклали початок вирішенню нагальної проблеми зайнятості населення. Якщо влада найближчим часом не візьметься за подолання проблеми використання трудових ресурсів, вони легко можуть перетворитися на ресурси кримінальні. І, напевно, справа тут не в економіці, а в системі державного управління, відсутності гармонії між сталим розвитком і запобіганням злочинності. Саме ці положення є ключовими в Дохійській декларації, де безпосередньо зазначено, що сталий розвиток і верховенство права нерозривно взаємопов'язані та посилюють одне одного.

Наступною за зміцненням обороноздатності країни є реформа всієї системи органів кримінальної юстиції. Загальновідомо, що визначальними функціями держави є охорона прав і свобод людини й громадянина, а також забезпечення правопорядку. У аспекті проблеми посилення обороноздатності держави майже поза увагою влади залишилася не менш важлива проблема забезпечення правопорядку. На жаль, функція забезпечення правопорядку фактично нівельована і більшістю населення сприймається як охорона влади. Попри суспільний резонанс, в органах кримінальної юстиції триває призначення осіб на високі посади, які охороняють інтереси відомих в Україні олігархів і політиків. Сумним наслідком такої деформації стала втрата довіри пересічних громадян до владних інститутів і деморалізація їх працівників. Суд, прокуратуру і навіть щойно створену поліцію населення у більшості своїй сприймає не як їх захисників, а як інститути з обслуговування влади. Як наслідок - відверті прояви бандитизму, грабежі, насильства. Проблему загострює ще й те, що населення та організовані злочинні угруповання мають значну кількість нелегальної та легальної зброї - від пістолета до гранатомета.

Науковці також здебільшого стоять осторонь зазначених проблем. Незабаром виповниться рік від дня ухвалення Закону України «Про Національну поліцію». Проте донині лишаються ненаповненими теоретичним і практичним змістом ключові положення Закону щодо превентивної та профілактичної діяльності поліції, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. Не визначено місце та взаємодія поліцейських заходів із негласним розслідуванням та оперативно-розшуковою діяльністю, а також місце громадськості в запобіганні злочинності. Цілком закономірно, щоб подолати злочинність, влада рано чи пізно буде змушена вдаватися до непопулярних заходів. І тут важливо, щоб демократичні процеси не трансформувались у диктатуру.

Це застереження містить Дохійська декларація, якою підтверджено політичне прагнення міжнародного співтовариства підтримувати ефективні, справедливі, гуманні й підзвітні системи кримінального правосуддя та установ, що їх утворюють. Декларація закликає до ефективної участі всіх верств суспільства в справі запобігання злочинності, ухвалення всеосяжних інклюзивних національних стратегій і програм у сфері запобігання злочинності й кримінального правосуддя, які повною мірою враховують глибинні причини злочинності, а також умови, що сприяють її виникненню з урахуванням відповідних стандартів і норм ООН.

Ми глибоко переконані, що саме цей шлях має обрати Україна. Без усунення причин злочинності та корупції створення численних антикорупційних бюро, прокуратур, агентств тощо не дасть бажаного результату.

Якщо українці прагнуть жити в цивілізованій демократичній країні, а не на території, поділеній між олігархами та їх бандитськими угрупованнями, задля сталого розвитку суспільства необхідно негайно реалізувати ефективні, узгоджені з міжнародними стандартами стратегії запобігання злочинності, утвердження верховенства права.